

Šumavské spory. Kácet či nekácet?

Hlavní šumavský spor se často vyhraněně prezentuje jako kácet, nebo nekácet, rozuměj zasahovat či nezasahovat proti kůrovci. Ve skutečnosti je ale jádrem problému otázka, kde zasahovat a kde ne. Různí neinformovaní, nebo vypočítaví lidé osočují vědce z toho, že chtějí nechat Šumavu „sežrat“ a umožnit kůrovci, aby se rozšířil i daleko za hranice parku. Že nechtějí, aby se v hranicích národního parku kácelo a prosazují tak, podle oněch lidí, nezodpovědný experiment. Nezasahování v lesích celého parku ale nikdy nikdo z vědecké sféry nenavrhoval. Zároveň bychom rádi hned v úvodu upozornili, že kůrovec je nejznámějším, nikoli však jediným problémem Šumavy a že lesy nejsou z hlediska biologického těmi nejceněnějšími ekosystémy. Těmi jsou rašelinisté, karové stěny a jezera a rovněž druhotné, druhově bohaté šumavské louky. Bylo spočteno, že se dvě třetiny druhů vyšších rostlin na Šumavě vyskytují právě na druhotných loukách (pokud se ale na nich přiměřeně hospodaří). Vzhledem k tomu, že jsme až do března 2011 působili v bývalé vědecké sekci Rady NP Šumava a dlouhodobě jsme se zabývali výzkumem šumavských ekosystémů, dovolíme si zde reflexi nedávného a hlavně současného stavu týkajícího se národního parku Šumava (NPŠ).

Dva možné scénáře

Můžeme si představit dva scénáře vývoje šumavských smrčín (lesů s přirozeně dominantním zastoupením smrku). Podozříváme, že máme na mysli smrčiny především tam, kde skutečně mají být, tj. v nejvyšších partiích pohoří a na podmáčených místech (i když jsou většinou do různé míry ovlivněny člověkem).

● Scénář první: Kůrovec sežere nejvyšší stromové patro, lesníci nezasahují. Uvolněný prostor okamžitě využije čekající přirozené zmlazení. Poměrně rychle se může obnovit prostorově a velikostně rozrůzněný porost. Rozdíl ve věku jedinců může být až 50 let, protože i někteří odrostlejší

přečkali atak kůrovce. Na některých místech je nově vznikající stromové patro lesa husté, někde zase řidší a smrky rostou většinou v hloučcích. Taková struktura je výsledkem přirozeného procesu obnovy, kdy smrky preferují určitá mikrostanoviště, jako je např. ležící tlející dřevo nebo paty stojících stromů. Hustý porost smrku vzniká na velkých plochách jen vzácně. Smrky jsou tudíž většinou zavětvené až k zemi, větve chrání kmen stromu před osluněním a přehřátím, takže kůrovce v budoucnu nebudou příliš lákat. Zároveň bude porost odolnější např. proti vichřici. Druhotné složení bylinného a mechového patra se po uschnutí dospělých stromů prakticky

nemění, jen přechodně pokryvnost jednotlivých druhů, jak jsme zjistili sledováním trvalých ploch založených v r. 1997. Jak zjistili bavorští kolegové, čerstvě uschlý les oproti živému hostí zhruba dvojnásobek druhů hmyzu typických pro smrčiny a množství dalších organismů. Mimo jiné to dokládá jejich evoluční adaptovanost na fázi suchých smrčín čili skutečnost, že tato fáze je zcela přirozenou přírodní zákonitostí v cyklickém vývoji horských smrčín.

● Scénář druhý: Jakmile se objeví kůrovec, přijdou lesníci a napadené stromy vykácejí. Nejdříve vytvoří malou paseku, kde slunce vyhrřeje nechráněné kmeny stromů po obvodu paseky. Ty vyhledává kůrovec a s větší intenzitou žere dál. Pak přijde opět člověk, nebo také vichřice. Do takto rozvrtného porostu mají kůrovec i vítr cestu otevřenou. Zároveň klesá celková biodiverzita, ustupují typické druhy smrčín a šíří se několik expanzivních (třítina chloupkatá), někdy i na konkrétním místě nepůvodních druhů. Následným vysazováním sazeniček smrku, často v hustém sponu, jak to lesníci praktikují od počátku 19. stol., se zakládá hustý stejnověký porost, který snadněji podlehne kůrovci v dospělosti. Zásahy proti kůrovci mají zprostředkovaně i negativní vliv na půdu, koloběhu živin a vodní bilanci, jak dnes dokládá řada studií.

Výše popsaný scénář ponechání smrčín bez zásahů můžeme do určité míry rozšířit i do stupně bučín. Na Šumavě byly původní bučiny na rozlehlých plochách uměle nahrazeny smrkem. Na místech, kde buk zmlazuje (většinou tam, kde jsou plodní jedinci nebo porosty buku v dosahu do asi 300 m), můžeme kůrovcem sežrané porosty rovněž nechat být. Pakliže bychom do nich lesnický zásáhli, zničíme nálet buku. Přirozenou cestou se smíšený les obnoví většinou snadno a navíc zadarmo, pokud zabráníme intenzivnímu okusu zvěří. Tam, kde se zmlazením buku nemůžeme počítat, bychom měli podsazovat sazeničky buku (případně i dalších dřevin odpovídajících místu, jako jsou jedle nebo klen). Nikoli však smrku, kterým si zaděláme na budoucí kůrovcovou kalamitu.

Co chceme v národním parku?

Zasahovat proti kůrovci by se mělo důsledně na okrajích národního parku a v okolí bezzásahových území tak, aby se omezilo šíření kůrovce do čistě hospodářských lesů v okolí NP a zároveň jeho šíření z bezzásahových území do ostatních lesů v NP. Toto zasahování by mělo být důsledné a včasné, a to v rozumně široké zóně (obvykle 200–500 m). Naopak centrální část parku by měla zůstat kompaktně bezzásahová a dostatečně rozsáhlá, avšak s co nejkratšími hranicemi vůči zásahové zóně. V současné době se diskutuje o bezzásahovém území o rozloze mezi 20 a 40 % celkové plochy lesů v NP. Lesy v národním parku by neměly být lesy hospodářskými, kde na prvním místě je zisk z těžby. Proto stát vyplácí nestátním majitelům náhrady za sníženou možnost vlastního hospodaření. Např. Kašperské Hory, které v NPŠ

1 Úspěšně regenerující smrčiny asi 14 let po žíru kůrovcem. Nad prameny Vltavy, květen 2011

vlastní zhruba 5 000 ha lesů, dostávají ročně 12–16 milionů Kč. V centrální části parku, ve vybraných porostech mimo nejcennější bezzásahové zóny, by měly být povoleny lesnické zásahy, které pokryjí potřeby místních obyvatel (dřevo je neekologičtější obnovitelné palivo). Zároveň tyto lesnické zásahy budou cíleně přeměňovat porosty mimo bezzásahové území směrem k lesu blízkému přírodě. V NP se ale v nejbližších letech může těžit i tak relativně dost. Vždyť etát NP, tedy průměrný roční přírůstek dřeva, je okolo 200 tisíc m³. Navíc jsou na Šumavě leckde poměrně staré smrkové monokultury, které jsou k těžbě zcela připraveny. Nacházejí se zejména ve středních a nižších nadmořských výškách. Je třeba, aby lesnické zásahy byly prováděny citlivě a aby sloužily zejména k přeměnám nepřírozeného druhového složení – tedy od smrkových monokultur převážně k bukovým lesům s jedlím a smrkem. Zde mohou lesníci způsobit blízkými přírodě pečovat o les.

Proč to nefunguje na Šumavě?

Dříve hrálo asi největší roli nedostatečné ekologické povědomí některých zaměstnanců parku a Ministerstva životního prostředí, kteří park řídili převážně jako běžný hospodářský les. Postupně se však propojily úzké ekonomické zájmy se zájmy některých lokálních a regionálních politiků a ti, bohužel, získávali stále na síle. Na Šumavu si brousí zuby těžařské společnosti, různí developeri, zastánci tvrdé turistiky typu lyžařských center se sjezdovkami, lanovkami a hotely. Stačí si zajet na levý břeh Lipna, aby člověk viděl, jak by mohla Šumava v představách těchto lidí vypadat. O národní park, o přírodu a její ochranu vůbec těmto lidem nejde.

Bohužel, v poslední době politicko-ekonomické zájmy dostaly oficiální podporu. Až směšných poloh dosáhlo angažování nejvyšších politiků. Jak je v této zemi zvykem, fotbalu a kůrovci rozumí každý. Ještě by se snad dalo připustit, že ministrem odborného rezortu se stane politik, který o životním prostředí neví téměř nic. Ale ustanovit vysloužilého politika, který o odborných principech ochrany přírody nic netuší a dlouhodobě vystupoval proti zá-

2 Situace, kdy část dospělých jedinců smrku přežila atak kůrovce a další jedinci dorůstají. Březník, květen 2011. Snímky K. Pracha

jmům ochrany přírody, do funkce ředitele národního parku, je nehoráznost. Je to stejné jako za komunistického režimu, kdy odbornost nebyla hlavní kvalifikací. Svůj přístup k ochraně přírody v národním parku demonstroval nový ředitel i 7. března 2011 na jednání Rady NP, kde oznámil zrušení sekce Rady a výrazné snížení počtu vědců v ní. Při hlasování Rady např. o klíčových dokumentech, jakými jsou plán péče nebo návrh zóny, tak snadno mohou odborný názor přehlasovat neodborníci. Na to reagovala většina členů vědecké sekce rezignací. Do nové Rady NP, která má mít 45 členů, bylo navrženo jen 6 lidí, kteří by mohli být víceméně považováni za zástupce vědecké obce.

Co dál?

Většina členů bývalé vědecké sekce Rady NP se rozhodla pokračovat v činnosti jako Stínová vědecká rada, komentovat dění na Šumavě a vydávat nezávislá odborná stanoviska. Je otázkou, do jaké míry budou brána v potaz. Uvítali jsme, že ministr životního prostředí přece jen do určité míry utlumil radikální plány současného ředitele, který navrhl výraznou část I. zón do zásahového režimu (to ale z ministra nesnímá zodpovědnost za to, že do této funkce jmenoval nekompetentní osobu). Přesto je současná situace krokem zpět a posunuje tak až příliš kompromisní stav směrem k představám zastánců kácení, rozuměj, drancování našeho největšího národního parku. Jeho výrazné poškození stále hrozí a tím i velká mezinárodní ostuda. Zásadním prvním krokem, který by alespoň trochu uklidnil situaci, by mělo být odvolání současného ředitele. Stínová vědecká rada doporučovala následující cíle, které by měly zajistit fungování národního parku skutečně jako národního parku:

Cíle krátkodobé:

- Při posuzování zásahů proti kůrovci vycházet z vědeckých podkladů o cennosti území, dodržovat platnou legislativu týka-

jící se posuzování vlivu zásahu na předměty ochrany v evropsky významné lokalitě (EVL) a území soustavy Natura 2000.

- V oblastech, kde zásahy proti kůrovci jsou žádoucí, postupovat s největší možnou efektivitou. Mít na zřeteli územní strategii NP, tedy vytvoření zhruba 30 % bezzásahových zón. Proti kůrovci zasahovat od nižších nadmořských výšek a od okrajů NP, kde se nacházejí relativně méně cenná území původně smíšených lesů přeměněných na smrkové monokultury. Nekácet kvůli ochraně těchto porostů cenné lesy vyšších poloh blízkých přírodě.

- Realizovat strategii obnovy lesů blízkých přírodě s vysokým podílem buku a jedle v zásahových zónách nižších poloh. V oblastech, kde dochází k vytváření holin, používat strategii obnovy lesa s využitím pionýrských dřevin směřující k obnově smíšeného lesa.

- Zajistit zpracování plánu péče (nejlépe přímo Ministerstvem životního prostředí). NPŠ nemá v současné době platný Plán péče (skončil 31. 12. 2010), ačkoli Správa NP je povinna pečovat o národní park podle něj, jak jí ukládá zákon o ochraně přírody č. 114/1992 Sb.

Cíle střednědobé:

- Vytvořit na přírodovědeckých základech zónaci NPŠ, která odpovídá hodnotě území NPŠ a naplňuje jeho poslání, tedy, mimo jiné, ponechat dostatečný prostor pro spontánní vývoj lesů, zajistit ochranu klíčových druhů rostlin (zejména zvláště chráněných druhů) a živočichů (perlorodka, tetřev, rys a další).

- Vytvořit pro národní park kvalitní zákon Ministerstvem životního prostředí, jakožto ústředním orgánem státní správy ochrany přírody. Jen tak bude zajištěno, aby se území NP prioritně využívalo k ochraně přírody. Vzhledem k tomu, že tvorba zákona a jeho schvalovací procedura budou dlouhé, zónaci a plán péče je třeba vypracovat a přijmout v letošním roce. Kvalitní podklady jsou připraveny již více než rok.

Cíle dlouhodobé:

- Vyřešit vztah k lesním majetkům obcí v NPŠ. Současné vedení NPŠ pohlíží na tyto oblasti, jako kdyby vůbec nebyly v NP, což je v rozporu s posláním NP i se zákonem č. 114/1992 Sb. Majitelé pobírají podle § 58 zák. 114/1992 Sb. náhrady ve výši milionů až desítek milionů Kč za újmu při ztíženém lesním hospodaření a je zřejmé, že tím logicky musí podléhat stejnému režimu jako pozemky vlastněné státem.

Pevně věříme, že současná situace je jen přechodným výkyvem a snad brzy nastanou normální poměry, kdy o ochraně přírody budou rozhodovat odborníci ználí věci. Politici rozhodli o vytvoření národního parku, podobně jako např. zhruba ve stejnou dobu o dostavbě Temelína (ať si o tom jinak myslíme cokoli). Dále už také nemluví do provozu této elektrárny, kdy nějaké zařízení zapnout nebo vypnout.

Závěrem bychom rádi poděkovali všem občanům, kteří různým způsobem podpořili a podporují úsilí o zachování přírodních hodnot této země.